

Η Ιλιάδα διαρκεί 51 ημέρες. Στην ενότητα διανύουμε την 10η ημέρα

ΚΥΡΙΑ ΘΕΜΑΤΑ:

- Ο Αχιλλέας ετοιμάζει την εκδίκησή του
- Το αίτημα του Αχιλλέα στη μητέρα του
- Η υπόσχεση της Θέτιδας

ΣΤΟΧΟΙ

Κατανόηση της αξίας της τιμής στην ομηρική κοινωνία και τη σχέση της με την ανδρεία.

Γνωριμία με τις άλλες πλευρές του χαρακτήρα του κεντρικού ήρωα του έπους, του Αχιλλέα.

Κατανόηση ότι η συνάντηση του στρατιώτη-ήρωα (Αχιλλέα) με τη μητέρα του (Θέτιδα) εξυπηρετεί την εξέλιξη της πλοκής του μύθου και να χαρούν αυτή την πολύ ανθρώπινη και τρυφερή σκηνή που εκτυλίσσεται μέσα σ' ένα καθαρά πολεμικό περιβάλλον.

Εμβάθυνση στο θέμα της θεολογίας του έπους (ανθρωπομορφισμός, σχέσεις μεταξύ θεών, προομηρικές τερατόμορφες θεότητες, σχέσεις θεών και ανθρώπων - προσευχή).

αλύτερη επισήμανση και κατανόηση των αφηγηματικών τεχνικών: α) επανάληψη (γεγονότων της δράσης που είναι ήδη γνωστά), β) προοικονομία, γ) επιβράδυνση, και τον λειτουργικό τους ρόλο.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Η εμφάνιση της Θέτιδας

«Η ακόλουθη σκηνή ανάμεσα στον Αχιλλέα και τη μητέρα του τη Θέτιδα έχει μεγάλη σημασία για την πλοκή του ποιήματος, καθώς οδηγεί κατευθείαν στην ήττα των Ελλήνων και στον θάνατο του Πατρόκλου. Η σημασία της έγκειται επίσης στο ότι παρουσιάζει για πρώτη φορά ένα από τα σπουδαιότερα θέματα του ποιήματος, την αγανάκτηση και τη θλίψη που νιώθει ο άνθρωπος απέναντι στο απώτατο για το ανθρώπινο γένος όριο, τον θάνατο. Ο Αχιλλέας, θλιμμένος, πηγαίνει στην έρημη ακρογιαλιά και καλεί τη μάνα του, τη θαλασσινή θεά. Στην προσευχή του η συνήθης διεκδίκηση της θείας εύνοιας προσλαμβάνει (περίπτωση μοναδική σ' όλο το ποίημα) τη μορφή μιας επίκλησης βασισμένης στο γεγονός ότι η ζωή του θα είναι τόσο σύντομη. Η Θέτις αναδύεται από τα ύδατα σαν αχλή, σε μια δραστικά αόριστη σύμφυση παρομοίωσης και μεταμόρφωσης — δεν πρέπει να φαντασθούμε μια ανθρωπόμορφη οντότητα να ξεπετιέται από τα κύματα, αλλά μια θαλασσινή αχλή που βαθμιαία συμπυκνώνεται σε ανθρώπινη μορφή πλάι στον δακρυσμένο ήρωα. Μιλεί για τα πάθη του ώρα πολλή, αφού πρέπει να νιώσομε το μέγεθος του πόνου του, προτού να εξαφανισθεί στα παρασκήνια για πάρα πολλές ραψωδίες- στο ανθρώπινο επίπεδο, εξάλλου, είναι απόλυτα δικαιολογημένο, από ψυχολογική άποψη, να ιστορήσει τα πάθη του στη στοργική του μητέρα. Τέλος, της ζητεί να εξασφαλίσει τη βοήθεια του Διός, προκειμένου να ηττηθούν οι Έλληνες όσο εκείνος θα λείπει. Εκείνη συμφωνεί, και τα πρώτα-πρώτα λόγια της επιτείνουν την τραγικότητα της κατάστασής του, καθώς επαναλαμβάνει ότι ο γιος της δεν είναι μονάχα θνητός σαν όλους τους ανθρώπους, αλλά και σηματοδεδεμένος από τη μοίρα να πεθάνει νέος (στ. 417-418).

Εκείνη φεύγει- μα τα λόγια του ποιητή δεν μας οδηγούν να την ακολουθήσουμε στον δρόμο της επιστροφής της, όπως συνήθως συμβαίνει στο τέλος των πιο πολλών από τις επισκέψεις θεοτήτων, αλλά μας κρατούν εκεί, στην ακρογιαλιά, πλάι στον θλιμμένο Αχιλλέα» (Edwards M.W., σελ. 251-252).

2. Ο θρήνος του Αχιλλέα

«[...] Στην ομηρική Ιλιάδα οι ήρωες θρηνούν και δεν νιώθουν καθόλου την ανάγκη να δικαιολογηθούν γι' αυτό. Η χειρότερη βρισιά για έναν ομηρικό ήρωα ήταν να τον αποκαλέσουν γυναίκα· συμβαίνει μάλιστα σε κάποια σκηνή τον ιλιαδικού έπους ένας Αχαιός να επιπλήξει τους συμπολεμιστές του για τη συμπεριφορά τους, αποκαλώντας τους "Αχαΐδες" (για παράδειγμα ο Μενέλαος στο Η 96- πρβ. Β 235 και Θ 163), ποτέ όμως η μομφή αυτή δεν οφείλεται στα δάκρυά τους.

Όταν ο Αχιλλέας παρομοιάζει τον Πάτροκλο, που κλαίει, με μικρό κοριτσάκι που τρέχει πίσω από τη μητέρα του (Π 7 κ.εξ.), ο φίλος του ήρωα δεν αντιδρά αρνητικά σ' αυτά τα λόγια και τα προσπερνά χωρίς καν να τα σχολιάσει, γεγονός που δείχνει ότι τα αντιλαμβάνεται σαν έκφραση στοργής και τρυφερότητας. Όταν πάλι στη συνέλευση των Αχαιών ο Αγαμέμνονας, «χύνοντας δάκρυα σα βρύση», προτείνει να πάρουν τον δρόμο της επιστροφής άπρακτοι, δέχεται την επίθεση του Διομήδη που τον κατηγορεί για δειλία, όχι όμως εξαιτίας των θρήνων του, αλλά για την ηττοπάθεια που δείχνει η πρότασή του (19 κ.εξ.).

Φαίνεται λοιπόν πως το κλάμα δεν είναι υποτιμητικό για τον ομηρικό ήρωα – αυτός μπορεί να αφήσει τα δάκρυά του να κυλήσουν ελεύθερα είτε σε μια ιδιωτική σκηνή μ' ένα φίλο είτε μπροστά στους συντρόφους στη μάχη, ακόμη και στη συνέλευση του στρατού, έστω και αν είναι ο αρχιστράτηγος, χωρίς να φοβάται ότι θα του προσάψουν γι' αυτό δειλία και έλλειψη ανδρείας. Στην Ιλιάδα τα δάκρυα ρέουν άφθονα· η ίδια η ομηρική μάχη εξάλλου δεν είναι μόνο *κυδιάνειρα* αλλά και *δακρυόεσσα* (Ν 765), αφού κλείνει μέσα της τόσο κλέος όσους και θρήνους· και ο πόλεμος, είτε λέγεται με τ' όνομά του είτε μετωνυμικά "Άρης", χαρακτηρίζεται *δακρυόεις* και *πολύδακρυς* δηλαδή πρόξενος πολλών δακρύων (π.χ. Ε 737, Θ 388 και Τ 318).

[...] Παράδειγμα ο Αχιλλέας, ο αντιπροσωπευτικότερος ομηρικός ήρωας, πρότυπο ηρωισμού και ανδρείας, του οποίου τα δάκρυα μνημονεύονται από την αρχή ως το τέλος της Ιλιάδας πλάι στα κατορθώματά του, έτσι που ο λόγος της μητέρας του στην αρχή του έπους (Α 415), ότι ο γιος της, αν και "λιγόζωος, *ωκύμορος*, δεν μένει ποτέ αδάκρυτος και *απήμων*, να ηχεί σαν τραγική προσήμανση που βγαίνει αληθινή. Πράγματι, αν η Ιλιάδα είναι το έπος της οργής του Αχιλλέα, είναι ταυτόχρονα και το έπος του πόνου του, που εκφράζεται με θρήνους. Όταν ο Αγαμέμνονας του αφαιρεί βίαια το τιμητικό γέρας του, τη Βρισηίδα, ο ήρωας κλαίει στην άκρη της θάλασσας (Α 349 κ.εξ.). [...] Στον κόσμο του Ομήρου, λοιπόν, τα δάκρυα δεν "ανατίθενται" στους "κατώτερους ανθρώπους" ούτε στις λιγότερο "σπουδαίες" γυναίκες, αλλά ο ποιητής τα δίνει απλόχερα στους εξοχότερους και ευγενέστερους, και μάλιστα στους πιο ανδρείους. [...]

Ο σκηνικός χώρος του ηρωικού θρήνου.

[...] Οι άνδρες, όπως είναι φυσικό, κλαίνει έξω, στον χώρο δράσης του αρσενικού. Βρέχουν με τα δάκρυά τους το πεδίο της μάχης, το οποίο κάποια άλλη στιγμή θα το ποτίσουν με το αίμα τους· είναι και αυτό ακόμη μια ένδειξη ότι οι ήρωες δεν ντρέπονται για τα δάκρυά τους. Ο Αχιλλέας, όταν χάνει το αγαπημένο του τιμητικό δώρο, τη Βρισηίδα, *κλαίει θίν' έφ' άλλος πολιής, όρόων έπ' άπειρόνα πόντον*, και όταν ο αγαπημένος του εταίρος κείτεται στο νεκροκρέβατο, ο ίδιος ο ήρωας και οι σύντροφοί του βρέχουν με τα δάκρυά τους την άμμο (Ψ 15-16). Ο πολεμιστής πρέπει να κλάψει έξω, πάνω στα όπλα του (Ψ 15-16), δίπλα σ' αυτούς που τον συντροφεύουν στη μάχη, πλησιάζοντας τον νεκρό με τα άλογα και τα άρματα της μάχης (Ψ 8)· και αυτή η εικόνα δημιουργεί την εντύπωση ότι θρήνος και μάχη συγγενεύουν για τον ομηρικό ήρωα. Ακόμη και όταν ο θρήνος γίνεται στον εσωτερικό χώρο μιας σκηνής (Τ 303 κ.εξ.), αυτό το εσωτερικό αποτελεί μέρος του ευρύτερου εξωτερικού ανοικτού χώρου του στρατοπέδου, που αποτελεί πεδίο δράσης του ήρωα. Στο παλάτι του Πριάμου, το οποίο βρίσκεται έξω από τα όρια του στρατοπέδου, στον περικλειστο χώρο της πόλεως, ο γέροντας βασιλιάς και οι γιοι του θρηνούν τον Έκτορα έξω στον αυλόγυρο (Ω 161 κ.εξ.), ενώ οι κόρες και οι νύφες του θρηνούσαν μέσα στο παλάτι (Ω 166). Ο ομηρικός ήρωας εκθέτει τον θρήνο του στο φως, στον γνώριμο χώρο της δράσης του, σε αντίθεση με τη γυναίκα που κλαίει στον εσωτερικό χώρο του σπιτιού. [...]

[...] Τα δάκρυα των ομηρικών ηρώων είναι πολλά, χωρίς όμως να είναι ένδειξη αδυναμίας ή μικροψυχίας· αντίθετα, εκφράζουν δυναμισμό και ζωντάνια και μάλιστα υπαγορεύονται από τις ίδιες αξίες που αποτελούν την καύσιμη ύλη του "ηρωικός δραν". Στον θρήνο, όπως και στον πόλεμο, η συμπεριφορά του ήρωα ρυθμίζεται από τους κανόνες και τις αξίες του επικού ηρωικού κώδικα, στον οποίο την πρωτοκαθεδρία κατέχει η τιμή. Ο τρόπος, εξάλλου, με τον οποίο παριστάνει ο ποιητής τον ηρωικό θρήνο, χαρακτηρίζεται από την ενεργητικότητα και την αρρενωπότητα που ταιριάζει στο ηρωικό επικό πρότυπο. Ο πολεμιστής που κλαίει είναι σαν να διπλασιάζεται: η δύναμη και η ενέργεια που απελευθερώνονται και εξωτερικεύονται μέσω των δακρύων του εγγράφονται στο κορμί του, εκφράζονται σωματικά, όπως η πολεμική ορμή που δείχνει στη μάχη. Τέτοιους θρήνους και οδύνες μόνο ήρωες μπορούν να υποφέρουν και να εκφράσουν· και μάλιστα οι ομηρικοί ήρωες, οι οποίοι δεν είναι μέσες μορφές, αλλά, κατά την αριστοτελική έκφραση, ακρότητες ως προς την τελειότητα: ακρότητες τόσο ως προς την αρετή-ανδρεία, όσο και ως προς την έκφραση των συναισθημάτων τους.»

(Πανούσης Γ.Α., «Θρήνοι ηρώων....., σελ. 43-51)